

Timo Pokki, TT
STI 29.3.2000

MITÄ ANNETTAVAA BILLY GRAHAMILLA ON SUOMALAISELLE EVANKELIOIMISTYÖLLE?

Otsikko on hyvin laaja ja sen perusteella voisi kuvitella, että puhumme tänä iltana vaikkapa Billy Grahamin ja hänen organisaationsa käyttämistä "evankelioimisen metodeista". En ole kuitenkaan valinnut tällaista käytännölliseen teologiaan kuuluvaa aspektia, vaan systemaattisen teologian lähestymistavan. Taustana on Billy Grahamin teologiaa käsittelevä väitöskirjatyö dogmatiikan alalta.

Kun kysymme, mitä annettavaa Billy Grahamilla on suomalaiselle evankelioimistydelle, huomioni kiinnittyy otsikossa siihen, että puhutaan "suomalaisesta" evankelioimistydöstä, ei esim. "luterilaisesta". Itse olen luterilainen seurakuntapappi ja vaikka tutkimuksessani olen pyrkinyt välttämään poleemisuutta, on selvää, että tahtomattainkin katson Grahamia luterilaisten silmälasien läpi. Tämä varmasti tulee osittain esiin myös tässä luennossa. Billy Graham on hyvin ekumeeninen hahmo, joka on pyrkinyt toiminnallaan pikemminkin kaatamaan kuin pystyttämään raja-aitoja eri kirkkokuntien tai teologisten suuntausten välille. Tästä syystä hän on monien Pohjois-Amerikan äärikonservatiivien mielestä ollut liian liberaali, kun taas liberaalteologioiden mielestä hän on ollut aivan liian konservatiivinen.

Mitä annettavaa Grahamilla voisi olla meille? Ennen kuin sukellamme teologian syövereihin, lyhyesti kolme asiaa: (1) Billy Grahamin julistus ja toimintaa pakottaa meidät kysymään itseltämme ja toisiltamme, onko meillä "hätä hukkuvista sieluista". Ajattelemmeko me niin kuin vanhan ajan herätyskristityt ajattelivat, että ihmiset ovat ilman Kristusta matkalla kadotukseen? "*Voi minua, ellen evankeliumia julista!*" kirjoitti Paavali. Onko meillä tällainen evankelioimisen palo sielussamme, vai onko evankelioimistyö meidän luterilaisissa seurakunnissamme vain yksi kapea työala monien muiden joukossa. Siis: onko meillä "hätä hukkuvista sieluista"?

(2) Billy Grahamin julistus haastaa meidät luterilaiset teologit systemaattisteologiseen tutkimukseen, miten tällaiseen voimakkaasti tahtoon vetoavaan julistukseen tulisi Raamatun ja klassisen teologisen perinteen valossa suhtautua. Tähän varsinaisesti yritän omassa alustuksessani pureutua.

(3) Väitöskirjatutkimukseni toinen esitarkastaja, prof. Tuomo Mannermaa totesi esitarkastuslausunnossaan osuvasti: huolimatta voimakkaasta sitoutumisesta "amerikkalaiseen herätyskristillisyyteen" Billy Grahamin teologisella ajattelulla voidaan nähdä paljon läheisempi yhteys kristikunnan suurten kirkkojen (roomalaiskatoliset ja ortodoksit) oppiin kuin yleensä on ajateltu. Graham ei luovu omista evankelikaalisista erityiskorostuksistaan, mutta siitä huolimatta hänen edustamansa teologia näyttäytyy paljon universaalimpana kuin sen välitön konteksti antaisi ymmärtää. Tarkennan tätä vielä seuraavasti: luterilaisina korostamme helposti "sidottua ratkaisovaltaa" silloin, kun on kysymys evankelioimisen teologiasta. On kuitenkin syytä katsoa, mitä ns. vanhat kirkot, kuten ortodoksit ja katoliset, ajattelevat tahdonvapaudesta. Monien yllätykseksi Graham onkin tässä asiassa hyvin lähellä näiden perinteisten, "suurten kirkkojen" opetusta, kun puhutaan ihmisen tahdon osuudesta kääntymyksessä.

Kysymys kuuluu: *vapaa tahto*, jota monet evankelikaaliset saarnaajat korostavat, vai *sidottu ratkaisuvallta*, joka on luterilaisille hyvin tuttu oppi. Kumman valitsemme? Suomalaisen herätyskristillisyyden piirissä on keskusteltu paljon siitä, mikä on ihmisen tahdon osuus hänen vastatessaan evankeliumin kutsuun. Viime syksynä jaettu "*Miinuksesta plussaksi*" -vihkonen kirvoitti jälleen keskustelua ihmisen tahdon vapaudesta kristillisten lehtien palstoilla. Toiset vastustivat, toiset taas

puolustivat vihkosessa esiintynyttä käsitystä tahdon vapaudesta. Myös Kansanlähetyksen piirissä ja Uusi tie -lehden palstoilla on tahdon vapauden tematiikasta keskusteltu viime vuosina useaan otteeseen.

Seuraavassa alustuksessa yritän pureutua tähän kysymykseen, jota jokaisen julistustehtävissä olevan kristityn tulisi mielestäni pohtia Raamatun ja kristillisen opin valossa. Tarkastelen tahdonvapauskysymystä ensisijaisesti julistajan ja julistustyön näkökulmasta. Kun evankeliumia julistetaan ei-uskoville ihmisille, onko heillä vapaa tahto, jolla he voivat vastaanottaa evankeliumin, jos vain itse haluavat? Vai onko heidän tahtonsa sidottu?

Miten Raamatussa viitataan ihmisen tahtoon? Joitakin esimerkkejä:

- Ilm. 3:20 "Minä seison ovella ja kolkutan. Jos joku kuulee minun ääneni ja avaa oven, minä tulen hänen luokseen, ja me aterioimme yhdessä, minä ja hän."
- Matt. 16:24 "Jeesus sanoi opetuslapsilleen: Jos joku tahtoo kulkea minun jäljessäni, hän kieltäköön itsensä, ottakoon ristinsä ja seuratkoon minua."
- Matt. 22:3 "Hän lähetti palvelijoitaan kutsumaan häävieraita, mutta nämä eivät tahtoneet tulla."
- Matt. 23:37b "Miten monesti olenkaan tahtonut koota lapsesi, niin kuin kanaemo kokoaa poikaset siipiensä suojaan! Mutta te ette tahtoneet tulla."
- Hepr. 3:7 "Sen tähden, niin kuin Pyhä Henki sanoo: – Jos te tänä päivänä kuulette hänen äänensä, älkää paaduttako sydäntänne..."
- Joos. 24:15 "Mutta jos te ette tahdo palvella Herraa, niin valitkaa tänä päivänä, ketä palvelette:"

Puhutaanko Raamatussa "vapaasta tahdosta"?

Raamatussa tällaista käsitettä ei ole, paitsi yhdessä VT:n apokryfikirjassa. Siirakin kirjasta vapaan tahdon käsite löytyy kahdestakin kohtaa: (1) Siirak 15:14–15: "Hän [Jumala] teki alussa ihmisen ja jätti hänet hänen vapaan tahtonsa valtaan. Jos tahdot, sinä pidät käskyt..." (2) Siirak 17:6: [Kun Herra loi ihmiset] Hän antoi heille vapaan tahdon..." Juutalaiset rabbit näkivät ihmisen omaleimaisuuden juuri hänen vapaassa tahdossaan.¹ Kristinuskon piiriin vapaan tahdon käsite tuli kuitenkin filosofiasta (stoalaisuudesta), josta Tertullianus lainasi sen puolustaessaan kristinuskoa pakanuutta vastaan. Kreikkalainen termin *αυτεξουσία* (*autexousía*) kirjaimellinen merkitys oli "ihmisen vastuuta omista teoistaan". Tertullianus tarvitsi tätä käsitettä taistelussaan pakanallista kohtalouskoa eli fatalismia vastaan. Pakanallinen gnostilainen filosofia opetti fatalistisesti, että koska ihminen tekee syntiä, eikä voi sille mitään, hän ei myöskään ole vastuussa pahoista teoistaan, kun ei kerran niille mitään voi. Kristityt olivat eri mieltä: ihminen on vastuussa teoistaan.

Muutkin varhaiset, ennen Augustinusta vaikuttaneet kirkkoisät käyttivät termiä "vapaa tahto" juuri tässä merkityksessä, viittaamaan ihmisen vastuullisuuteen. Pelagiolaisuuden nimellä tunnettu harhaoppi antoi sille kuitenkin uuden sisällön. Pelagiolaisuus sai nimensä Britanniassa 350-luvulla syntyneestä Pelagiuksesta, jonka tiedetään oleskelleen Roomassa vuodesta 384 lähtien. Hän oli sivistynyt, juristin koulutuksen saanut maallikkoaskeetti, joka oli tunnettu ankarista elämäntavoistaan ja korkeasta moraalistaan. Pelagius harjoitti itsenäistä opetustoimintaa ja nautti kunnioitusta varsinkin sivistyneen yläluokan maallikkopiireissä. Hän torjui opin perisynnistä pitäen sitä manikeolaise-

na harhana. Hänen mukaansa ihmisellä on mahdollisuus myöntyä syntiin tai pidättäytyä siitä. Pelagius torjuu myös lain ja evankeliumin erottamisen. Hänen mukaansa ihminen pelastuu uskon kautta, mutta usko on hänelle ihmisen teko. Jumala kutsuu ihmistä sanallaan, mutta ihminen uskoo omalla kyvyllään ja ratkaisuvallallaan. Pelagiukselle armo on yhtä kuin Jumalan ihmiselle antama mahdollisuus aloittaa pelastuksen saavuttamiseksi käskyjen tie. Johdonmukaista oli, että Pelagius hylkäsi lapsikasteen. Simo Kivirannan mukaan pelagiolaisuus ei ollut vain jokin satunnainen virtaus 300-luvun kristillisyydessä, vaan se vaikutti voimakkaasti silloisen kirkon keskeisillä alueilla.²

Pelagiuksen mukaan on aivan loogista, että jos Jumala on Raamatussa antanut jonkin käskyn, se merkitsee, että ihmisellä on kyky myös totella tätä käskyä ("pitäisi tehdä" = "pystyy tekemään"). Ihmisellä on tahdonvapaus, syntiinlankeemus ei ole sitä turmellut.

Augustinus, lännen kirkon armo-opin luoja, joka oli hyvin tärkeä kirkkoisä myös Lutherille, joutui hankalaan tilanteeseen. Hän joutui puolustamaan kristillistä armo-oppia kahta vääristymää vastaan: ensiksikin hän vastusti manikealaista fatalismia, joka opetti, ettei ihmisellä ole ollenkaan vapaata tahtoa ja ettei ihminen sen vuoksi ole vastuussa pahoista teoistaan. Manikealaisia vastaan Augustinus joutui puolustamaan ihmisen tahdon vapautta. Mutta toisaalta hän joutui taistelemaan myös pelagiolaisia vastaan, koska pelagiolaiset kielsivät perisyntin ja opettivat ihmisen täydellistä tahdon vapautta. Tätä Augustinus ei hyväksynyt. Mitä Augustinus siis opetti ihmisen vapaasta tahdosta?

Augustinuksen mukaan ihmisellä on kyllä vapaa tahto (muutenhan hän ei olisi vastuullinen pahoista teoistaan), mutta Augustinuksen mukaan "vapaa ratkaisu ilman Jumalan armoa kykenee tekemään vain syntiä." Ihmisen vapaa tahto ei pysty ottamaan vastaan evankeliumia, jos ei Jumala vaikuta ihmisen tahtoon. Niinpä Augustinus esitti asian hieman paradoksaalisesti näin: "Jumalan armo kääntää ihmisen (vapaan) tahdon." Silloin ihminen voi tulla uskoon.

Joku saattaa kysellä, miksi pitää mennä näin kauas, aina Pelagiuksen ja Augustinuksen kiistaan asti. Se on kuitenkin läntisen kristikunnan historiassa klassinen tahdonvapauteen liittyvä kiista. Myös luterilaisissa tunnustuskirjoissa viitataan toistuvasti Augustinuksen ja Pelagiuksen näkemyksiin.

Uskonpuhdistaja Martti Luther kiisteli tahdonvapaudesta 1520-luvulla Erasmus Rotterdamilaisen kanssa. Luther kirjoitti tämän kiistan myötä teoksensa "Sidottu ratkaisualta", joka käännettiin suomeksi v. 1952. Siinä Luther hyväksyy ihmisen tahdonvapauden "maallisissa asioissa", mutta kieltää jyrkästi ihmisen tahdonvapauden suhteessa Jumalaan. Luther seuraa Augustinuksen käsitystä siitä, että syntinen ihminen seurattaessaan ns. "vapaata tahtoaan" vastustaa aina Jumalan kutsua. Mutta Luther arvostelee Augustinusta siitä, että tämä yleensä kutsuu tällaista tahtoa "vapaaksi", kun se kerran käytännössä on sidottu. Lutherin mielestä tällainen "vapaa tahto", joka ei siis kuitenkaan oikeastaan ole "vapaa", on vain "tyhjä nimitys". Lutherin mukaan luonnollisen ihmisen tahto on syntiin sidottu. Siksi luonnollinen ihminen ei voi vapaasti päättää uskoa. Vain Jumala voi antaa hänelle uskon lahjan ja vapauttaa hänen tahtonsa, jotta hän voi uskoa. Lutherin mukaan usko ei ole ihmisen teko, vaan Jumalan lahja. Jeesus sanoo Johanneksen evankeliumin luvussa 6 (jae 29): "*Se on Jumalan teko, että te uskotte häneen, jonka Jumala on lähettänyt.*" Uskon syntyminen ihmisessä on ihme, jonka Kristus itse saa aikaan. Luther ilmaisee asian myös näin: "Itse uskossa Kristus on läsnä."

Erasmus taas käyttää järkiperusteluja kysyessään: mitä merkitystä on Raamatun käskyillä ja kehoituksilla, jos ihminen ei voi niitä seurata? Eihän ihminen voi olla vastuullinen olento, jos hänellä ei ole vapaata tahtoa. Erasmus kyllä myöntää, että Pelagiuksen käsitystä tahdonvapaudesta ei voi hyväksyä, mutta hänen mielestään Luther menee liian pitkälle kieltäessään ihmisen tahdon vapauden kokonaan suhteessa Jumalaan. Erasmus etsii ratkaisua ongelmaan ja kirjoittaa näin: "Pelagius näyt-

tää pitävän vapaan ratkaisun ansiona liian paljon,...Luther sitä ensin vain tyypisteli leikaten siltä oikean käsivarren, mutta pian hän tähänkin tyytymättömänä kerrassaan kukisti vapaan ratkaisuvallan. Minä katson parhaimmaksi niiden käsityskannan, jotka antavat jonkin verran tilaa vapaalle ratkaisulle, mutta eniten armolle."

Tätä Luther ei voinut hyväksyä. Vaikka ihmisen ratkaisulle jäisi vain pienen pieni ansio, sekin on liikaa, koska se turhentaa Kristuksen työn. Ihminen ei silloin pelastu enää yksin armosta, vaan armon lisäksi tarvitaan jokin ihmisen teko, olipa se kuinka pieni teko hyvänsä. Luther vetoaa Johanneksen evankeliumin 15. luvun jakeeseen 5. Siinä Jeesus sanoo (vanhan käännöksen mukaan) näin: *"Ilman minua te ette voi mitään tehdä."*

Lutherin mukaan vapaan ratkaisuvallan opettaminen nousee siitä, ettei ymmärretä tehdä eroa lain ja evankeliumin välillä. Kun Pelagiuksen ja Erasmusn mukaan laki menettää merkityksensä, jos ihmisellä ei kerran ole mitään mahdollisuutta sitä noudattaa, Lutherin mukaan laki on olemassa juuri sitä varten, että se näyttää ihmisen todellisen syntisen ja avuttoman tilan. Ihminen ei voi tehdä mitään, ei edes uskoa, jos Jumala ei anna armoaan. Tämä oli yksi Lutherin vanhurskauttamiskäsityksen ydinasioita.

Uskonpuhdistajat (kuten Luther, Calvin, Zwingli, Bullinger ja Knox) näyttävät kirjoituksissaan olevan melko yksimielisiä siitä, että ihmisellä ei ole vapaa tahto siinä mielessä, että hän voisi itse vapaasti "päätää uskoa". Reformaattoreiden mielestä Jumala itse synnyttää ihmisessä uskon pyhällä sanallaan. Melancthon on jonkinlainen poikkeus uskonpuhdistajien joukossa, koska hän lähenei semi-pelagiolaista kantaa ajatellessaan, että ihmisen kääntymyksessä on kolme vaikuttavaa tekijää: Jumalan sana, Pyhä Henki ja ihmisen tahto, joka myöntyy ottamaan sanan vastaan.

Uskonpuhdistuksen jälkeen Jean Calvinin (1509–1564) seuraajat omaksuivat käsityksen ennaltamääräämisestä, predestinaatiosta (oppi, jonka jo kirkkoisä Augustinus hahmotteli korostaessaan Jumalan kaikkivalttiutta). Jyrkät kalvinistit opettivat, että Jumala on ennalta valinnut jotkut ihmiset pelastukseen ja jotkut kadotukseen. Ne, jotka kuuluvat valittujen joukkoon, tekevät uskonratkaisun, mutta vaikka näyttääkin siltä, että he valitsevat vapaasti, tosiasiallisesti Jumala aiheuttaa heissä sen, että he tekevät ratkaisunsa ja tulevat uskoon. (Joh. 15:16; *"Te ette valinneet minua, vaan minä valitsin teidät."*)

Arminiolaisuus (sai nimensä Jakobus Arminiuksesta [1560–1609], hollantilaisesta reformoidusta teologista) nousi vastustamaan tällaista ennaltamääräämisoppia, koska se piti sitä epäoikeudenmukaisena. Ei ole "reilua", että Jumala tällä tavalla kohtelee eri tavalla eri ihmisiä. Kalvinistit vastasivat tähän, että ihminen ei voi sanoa Jumalalle, mikä on epäoikeudenmukaista ja mikä ei. Jumalalla on oikeus menetellä, miten tahtoo. Hän saa herättää, kenet haluaa, ja paaduttaa, kenet tahtoo. (Tässä yhteydessä viitataan usein siihen, miten Jumala paadutti esimerkiksi Egyptin faaraon sydämen.)

Kalvinistit opettavat edelleenkin, että Jumala evankeliumin julistuksen ja Pyhän Hengen kautta uudestisyntyyttää ihmisen ja sen jälkeen ihmisellä on mahdollisuus tehdä ratkaisunsa, jonka itse asiassa Pyhä Henki vaikuttaa hänen sisimmässään. Arminiolaiset eivät hyväksy tätä, vaan heidän mielestään ihmisen tahto on vapaa valitsemaan, ottaako evankeliumin vastaan, vai ei. Arminiolaisuuden mukaan vasta kun ihminen on tehnyt ratkaisunsa ja ottanut evankeliumin vastaan, Pyhä Henki voi uudestisyntyyttää hänet. Ihmisen tahdon ratkaisu on siis avaintekijä siinä, tuleeko ihminen uskoon vai ei. (Saatetaan viitata esim. 2. Kor. 6:1, jossa sanotaan näin: *"Jumalan työtovereina me vetoamme teihin: ottakaa Jumalan armo vastaan niin, ettei se jää turhaksi!"*)

Amerikkalaisessa herätyskristillisyydessä yksi kuuluisimpia ihmisen vapaan tahdon puolustajia oli Charles G. Finney, joka vaikutti 1800-luvulla. Hän oli myös juristi (kuten Pelagius aikanaan), ja

hän sanoi saarnaavansa herätyskokouksessa, kuten lakimies oikeussalissa puhuu valamiehistöille yrittäen saada heitä vakuuttuneeksi siitä, että hän on oikeassa. Myös Finney piti itsestään selvänä, että kun Jumala Raamatussa käskää jotakin, hän on silloin antanut ihmiselle myös kyvyn totella näitä käskyjä. Herätyksessä ei Finneyn mukaan ole kysymys ihmeestä, vaan siitä, että saarnaajat julistavat järkevästi ja vakuuttavasti Jumalan sanaa ja suostuttelevat kuulijansa tekemään uskon ratkaisun.

Amerikkalaisessa herätyskristillisyydessä, jonka tunnetuin edustaja maailmalla on viime vuosikymmeninä ollut ilmeisesti saarnaaja Billy Graham, nämä kaksi suuntausta (kalvinismi ja arminiolaisuus) ovat taistelleet keskenään, mutta ne ovat usein myös sulautuneet toisiinsa, kuten esim. amerikkalaisessa baptismissa on paljolti käynyt. Palaamme Billy Grahamiin kohta tarkemmin, mutta kysymme ensin...

...miten luterilaisuudessa on suhtauduttu kysymykseen ihmisen vapaasta tahdosta?

Lutheria seuraten on yleensä opetettu, että Jumalan sana on voimallinen. Kun lakia ja evankeliumia julistetaan, laki murtaa ihmisen ja valmistaa tietä evankeliumin vastaanottamiselle. Jumalan sana vaikuttaa ihmisessä myös sen, että tämä Pyhän Hengen vaikutuksesta ottaa sanan vastaan. Tämä on mahdollista, koska Jumalan Pyhä Henki toimii juuri sanassa (ja myös sakramenteissa).

Luterilaiset tunnustuskirjat opettavat, että ihmisellä on kyllä vapaus tehdä kielteinen tahdon ratkaisu; ts. hän voi vapaasti torjua Jumalan kutsun, sillä luonnostaan ihminen vastustaa Jumalaa. Myönteiseen tahdon ratkaisuun eli siihen, että hän ottaa evankeliumin vastaan, ihminen tarvitsee aina Jumalan armon apua eli Pyhän Hengen vaikutusta hänessä. Jotkut pitävät tätä epäloogisena käsityksenä. Joka tapauksessa näin tunnustuskirjamme opettavat.

Kaikki eivät ota evankeliumia vastaan, vaikka sen kuulevat. Mistä tämä johtuu? Miksei Jumala anna kaikkien tulla uskoon, jotka sanan kuulevat? Luterilaisuudessa on yleensä ajateltu, että tämä on jumalallinen salaisuus, johon ihmisellä ei ole vastausta. Yksin Jumala sen tietää. Luterilaiset tunnustuskirjat (Sovinnonkaava) tulkitsevat tätä Raamattuun vedoten: "Jumalan tahto ei ole, että yksikään joutuu kadotetuksi, vaan että kaikki ihmiset kääntyvät hänen tykönsä ja tulevat iankaikkisesti autuaiksi." Mutta luonnostaan ihminen vastustaa Jumalaa. Kun joku tulee uskoon ja ottaa evankeliumin vastaan, se on aina ihme, sillä usko ei ole ihmisen teko, vaan Jumalan Pyhän Hengen työtä.

Luterilaisessa herätyskristillisyydessä on pietismin perinnettä seuraten puhuttu etsikkoajasta, jolloin Jumala erityisesti ihmistä kutsuu. Jumala on kyllä jo kasteessa ottanut ihmisen omakseen, mutta "jos Pyhä Henki ei saa lapsena kastettua hoitaa Kristuksen yhteydessä, maailman henki valtaa ihmisen sydämen" ja ihminen joutuu "suruttomuuden" tilaan. Jumala kutsuu kuitenkin ihmistä ja voi antaa ihmiselle etsikkoajan tai -aikoja. Tämä on mainittu myös vuoden 1948 kristinopissamme (kohta 68). Etsikkoaikana, Jumalan kutsun edessä, ihminen joutuu ikään kuin valintatilanteeseen. Jumalan Pyhä Henki vapauttaa hänen sidotun tahtonsa ja ihminen voi valita, ottako hän evankeliumin vastaan, vai torjuuko hän sen. Jotkut luterilaiset teologit ovat arvostelleet opetusta etsikkoajasta ja sanoneet, että se kuuluu pietismiin, mutta ei välttämättä luterilaisuuteen. On kuitenkin hyvä muistaa, että klassinen lännen kirkon opetus (joka siis torjuu pelagiolaisuuden ja semipelagiolaisuuden) sanoo ihmisen tahdon olevan vapaa, kun Jumalan armo siihen kohdistuu. (Ks. esim. Denzinger-Schönmetzer: *Enchiridion Symbolorum*, 1963, 1554.) Tämä käsitys löytyy myös katolisesta katekismuksesta. Opetus etsikkoajasta on siis hyvin ekumeenista oppia.

Yksi kysymys, jota tulisi pohtia, on silti tämä: Kuinka paljon voimme evankelioivassa julistuksessa vedota kuulijoiden vapaaseen tahtoon, jos seuraamme luterilaista opetusta siitä, että uskosta osattomalla ihmisellä, joka on suruttomuuden tilassa, ei ole vapaata tahtoa, vaan hänen tahtonsa on synnin sitoma? Jo Osmo Tiililä aikoinaan kiinnitti huomiota tähän kysymykseen, kun hän kirjoitti (kirjas-

saan Kristilliset kirkot ja lahkot, 1945, s. 195) näin: "Ei voi olla toteamatta, että luterilaisessa sananjulistuksessa, varsinkin niin sanotussa herätyskristillisyydessä usein kuulee vedottavan ihmisen tahtoon tavalla, joka ei ole tunnustuskirjojen kanssa sopusoinnussa."

Varsinkin körttiläisyyden piirissä onkin sitten todella menty toiseen äärimmäisyyteen. Esim. Lauri Haikola vaali Lutherin tapaan jyrkkää monergismia ja jaksoi muistuttaa: "Minä en ratkaise suhdetani Jumalaan, vaan Jumala ratkaisee sen yksin."³

Tämä herättää kysymyksen, mitä luterilainen evankelista voi julistaa. Pitääkö hänen julistaa evankelioimiskokouksessa sidottua ratkaisuvalltaa? Eikö hän voi vedota kuulijoidensa tahtoon ollenkaan? Toki oppi ja julistus liittyvät aina kiinteästi toisiinsa. Saattaisi kuitenkin luulla, että esimerkiksi kalvinistinen julistus, joka korostaa Jumalan suvereenia valintaa ja ennalta määräämistä, ei voi synnyttää herätystä, mutta asia on usein ollut päinvastoin. Kalvinistinen julistus Jumalan valinnasta on saanut aikaan sen, että kuulijoille tulee tarve todentaa oma kuulumisensa valittujen joukkoon. Siksi he menevät herätyskokouksessa eteen kuullessaan alttarikutsun. He todistavat näin kuuluvansa niiden joukkoon, jotka on valittu pelastukseen. Tästä eteenpäin sen todistaa pyhityselämä.

Mutta entä luterilaisuudessa, missä ei yleensä ole saarnattu predestinaatio-oppia, vaikka Luther Sidotussa ratkaisuvallassaan tuleekin hyvin lähelle tätä oppia. Kysymys ihmisen vastauksesta Jumalan kutsuun on mitä vaikein ja monitahoisin ongelma. Jos korostetaan yksilön itsenäistä päätösvaltaa, näyttää Pyhän Hengen työ joutuvan syrjään; ihminen on itse "ratkaissut" oikein tärkeimmän asian. Jos taas painotetaan ihmisen avuttomuutta ja Jumalan kutsun pakottavuutta (kalvinistit puhuvat "vastustamattomasta armosta") näyttää armon vastaanottaja toimivan tahdottomasti, jopa predestinoidusti.

Olavi Tarvainen, jo edesmennyt vanha luterilainen rovasti, ratkaisi ongelman näin: "Pelastuskutsun levittämiseksi on toimittava niin kuin kaikki riippuisi ihmisen aktiivisuudesta. Jumalan salaisuudeksi jää, kuka sen [kutsun] vastaanottaa ja kuka hylkää."⁴ Ruotsalainen teologi Fredrik Brosché on tutkinut Lutherin ajatuksia predestinaatiosta ja huomauttaa, että Luther kirjoituksissaan erottaa kaksi erilaista tasoa: tiedon tai teorian taso eli *notitia* ja käytännön taso eli *usus*. Teoreettisen tiedon tasolle ihminen ei Lutherin mukaan tässä kysymyksessä pääse, koska Jumalan valinta tai predestinaatio on jumalallinen salaisuus, jota Lutherin mukaan ei ihmisen edes pidä yrittää järkeillä. Sen sijaan käytännön taso on se, missä ihmisen tulee tässä asiassa toimia. Eli evankeliumia tulee julistaa kaikille ja sanoa, kuten Raamattu opettaa, että Jumala tahtoo, että kaikki ottaisivat kutsun vastaan ja pelastuisivat.⁵ Jumalan sana tekee työtään, kun sitä julistetaan. Tärkeintä on saarnata sanaa.

Evankelista Billy Graham on myös kamppailut tämän asian kanssa. Hän on päätenyt tällaiseen lopputulokseen: On kiistaton tosiasia, että Raamattu opettaa näitä molempia; sekä Jumalan valintaa että myös ihmisen vastuuta. Eli ihmisen tulee tehdä uskon ratkaisu ja ottaa evankeliumi vastaan, mutta hän ei voi tätä tehdä, jos Jumala ei häntä Pyhällä Hengellään kutsu ja valaise. Grahamin mukaan raamatullisessa julistuksessa tulee aina säilyttää tämä jännite. Molemmat täytyy pitää mielessä. Evankelistan rooli on kuitenkin erilainen kuin opettajan rooli. Evankelista julistaa Jumalan sanaa ja vetoaa ihmisiin, jotta nämä ottaisivat sen vastaan. Opettaja lähestyy asioita hiukan eri näkökulmasta, kun hän sitten opettaa kristillisen uskon keskeisiä kysymyksiä niille, jotka ovat tulleet uskoon. Olemme kuulleet jonkun kertovan ensin, miten hän löysi Jeesuksen ja tuli uskoon. Myöhemmin, ehkä kristillisen opetuksen vaikutuksesta näkökulma hieman muuttuu, ja sama ihminen saattaakin kuvata uskoontuloaan toisin päin: "Tulin uskoon, kun Jeesus löysi minut."

Kalevi Lehtinen on puhunut tässä yhteydessä salatun Jumalan ja itsensä ilmoittavan Jumalan jännitteestä. Salatun Jumalan aivoitusten alueelle ihmisen ei kannata yrittää mennä. Siksi pitää tukeutua, siihen, mitä Jumala on itsestään Raamatussa ilmoittanut. Kalevi Lehtinen tekee myös eron opin ja

julistuksen välillä. Hänen mukaansa evankelista ei julista oppia, vaan Kristusta. Opetustehtävä on erikseen. Opetuksessa käsitellään asioita kristillisen opin ja tunnustuskirjojen näkökulmasta.

Kalevi Lehtisen tekemää opin ja julistuksen eroa on kyllä myös kritisoitu. Kysymys on siitä, hyväksymmekö tämän jännitteen, johon edellä jo viittasin. Voimmeko opettaa sidottua ratkaisuvaltaa, mutta julistaa vetoamalla ihmisen tahtoon? Ainakin on mietittävä tarkkaan, voidaanko puhua vapaasta tahdosta, ja jos puhutaan, niin miten. Joku on esittänyt tällaisen vertauksen: Jos julistetaan ihmiselle, joka ei ole uskossa, että tahtosi on vapaa (suhteessa Jumalaan), se on sama kuin sanottaisiin sokealle, että "kyllä sinä näet, jos vain yrität." Syntiinlankeemuksen seurauksena ihmisen tahto on sidottu. Se on vapaa vain silloin, kun Jumala sen vapauttaa. Synnissään ihminen on ikään kuin sokea ja hän saa näkönsä vain, jos Jumala hänen silmänsä avaa.

Ratkaisukeskeisessä julistuksessa on varmasti paljon hyvää. Mutta siinä näyttää olevan myös se ongelma, että jos Jumalan armon vastaanottaminen kytketään ihmisen tekemään ratkaisuun, se näyttää johtavan joidenkin ihmisten kohdalla siihen, että he yhä uudestaan tekevät uskonratkaisunsa, mutta evankeliumi ja armo eivät vain kirkastu. Ja taas he tekevät seuraavassa kokouksessa ratkaisun. Ja taas uudestaan; vaikka kuinka monta kertaa. No, körttiläisethän sanovat, että Jumalalla onkin vain päivän vanhoja lapsia, mutta ymmärrätte ehkä, mitä ajan tässä takaa. Suurelle joukolle saarnattaessa joukossa on varmasti niitä, joita Pyhä Henki on jo valmistanut ja puhutellut. He ovat herätyksen tilassa ja etsikkoajassa. Mutta voidaanko aina puhua ihmisille ikään kuin luvaten, että Pyhä Henki on valmiina uudestisyntyttämään sinut nyt heti, kun vain teet sen ratkaisun. Kaikki on kiinni sinusta. Jumala vain odottaa, mitä sinä teet. Onko tämä sellaista julistusta, jossa ei muisteta, että Jumalan myllyt jauhavat joskus hitaasti, ja eri ihmisten kohdalla Jumalan työn aikataulu voi olla erilainen?

Entä mitä meidän tulisi ajatella kalvinistisesta julistuksesta, joka näyttää johtavan siihen, että ihmiset etsivät valittuna olemisen merkkejä itsestään? (voimme keskustella tästä myöhemmin)

Arminiolaiset hylkäävät harhaopiksi tuomitun ns. semi-pelagiolaisen käsityksen, jonka mukaan ihmisellä on mahdollisuus tehdä aloite kääntymyksessä. He hyväksyvät sen, että Jumala on uskoontulossa aina aloitteen tekijänä; Jumala kutsuu ihmistä sanallaan. Mutta arminiolaisuus opettaa (aivan järkevän tuntuisesti), että ihmisen tahto on alue, jossa Jumala ei voi tehdä päätöstä ihmisen puolesta. Jumala voi kyllä suostutella ihmistä, mutta ihminen tekee itsenäisesti päätöksen, haluaako tulla uskoon, vai eikö. Jumala ei voi ikään kuin tunkeutua ihmisen tahtoon. Calvinismi opettaa kuitenkin toisin. Augustinukseen liittyen kalvinistit ajattelevat, että jopa ihmisen tahdonratkaisuunkin asti ulottuu Jumalan armon vaikutus. Luterilaiset tunnustuskirjat opettavat samalla tavalla. Siellä asia muotoillaan näin: "*...kun Pyhä Henki kääntymyksessä vetää ihmistä luokseen, Jumala tekee vastahakoisista ja haluttomista ihmisistä halukkaita.*" (Yksimielisyyden ohje. Tiivistelmä. Tunnustuskirjojen suomenkielinen uusin laitos, s. 433.) Erkki Leminen aikoinaan kysyi: "mikä on ihmisen osuus uskoontulossa?" Ja vastasi siihen itse: "ihmisen osuus uskoontulossa on vastaanhangoitteleminen."

Osmo Tiililä kirjoitti tästä seuraavasti: "Ihmisellä on vastaanottamisen mahdollisuus..., mutta uusi tahdonsuunta...ei ole ihmisestä, vaan Jumalasta." Ulkonaisissa asioissa ihmisellä on tietysti vapaa tahto. Hän voi asettua kuuntelemaan Jumalan sanan saarnaa ulkonaisilla korvillaan, mutta vain Jumalan Pyhä Henki voi avata ihmisen sydämen evankeliumin sanalle. Jumala antaa uuden suunnan ihmisen tahdolle; "kääntää ihmisen vapaan tahdon", kuten Augustinus sen aikanaan muotoili.

Evankelioimisesta puhuttaessa on kiinnitetty usein huomiota kuitenkin siihen, että monet ihmiset ovat kokeneet elämässään, että Jumala on laittanut heidät ikään kuin ratkaisun eteen. Heidän on pitänyt tehdä ratkaisu, seuratako Jeesusta vai torjuako Jumalan kutsu. Juuri tästähän etsikkoajassa on kysymys. Ei ole mitään syytä (julistuksessa) turhentaa tätä ihmisten vaikutelmaa. Silti ihmisen

näkökulma on rajallinen. Jo siinä, mikä näyttää ihmisen omasta mielestä puhtaasti hänen omalta ratkaisultaan, on Jumalan armo vaikuttamassa. Jos nimittäin hyväksymme sen, mitä Martti Luther kirjoittaa katekismuksessaan kolmannen uskonkappaleen selityksessä, joka lienee meille kaikille tuttu. Luther kirjoittaa: *"Minä uskon, etten minä voi omasta järjestäni enkä voimastani uskoa Jeesukseen Kristukseen, Herraani, enkä tulla hänen tykönsä; vaan Pyhä Henki on kutsunut minua evankeliumin kautta,..."*

Viitteet:

¹ Ks. esim. Pnina Navè Levinson: Mitä on juutalainen usko? Yliopistopaino. Helsinki. 1992.

² S. Kiviranta: Augustinuksen teologian ydin. (Johdanto Augustinuksen teokseen *Henki ja kirjain*. Sley-kirjat. Helsinki. 1982. s. 7–17.)

³ L. Haikola: Luther, Melanchthon ja luterilaisuus. – Teologian näkymiä 1980-luvun alkaessa. Helsinki. 1981, 46.

⁴ O. Tarvainen: Kristillinen usko ja elämä. Systemaattisen teologian pääpiirteet. Kirjapaja. Jyväskylä. 1982, 101.

⁵ F. Brosché: Luther on Predestination. The Antinomy and the Unity Between Love and Wrath in Luther's Concept of God. Uppsala. 1978, 142.